

Radu
Paraschivescu

**Cu inima
smulsă
din piept**

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Prolog

În Portugalia, pietrele încinse de soare și plesnite de vânt spun povești. Poveștile alunecă din vârful orașelor spre apa care linge țărături și acoperă secrete. Atlanticul freamătă nerăbdător sau, dimpotrivă, pân-dește letargic – amarez sub vraja unei prințese năzu-roase. Douro, Tejo și Mondego despică Portugalia ca trei lame albastre, oferindu-se corăbiilor în care sunt lăsate la agitat butoaietele cu vin de Porto, transatlanticelor ieșite din Lisabona spre porturi de peste mări și țări, canotorilor plecați cu o vâslă în căutarea faimei. Și totuși, aici parcă mai mult ca oriunde, apa trece, pietrele rămân. Iar în fața lor trebuie să taci, să ascuți și să-ți închipui. Așa a fost dintotdeauna.

De departe, Coimbra seamănă cu o piramidă împănată cu ochi. Când te apropii, îți dai seama că ochii sunt ferestre deschise spre Mondego și spre faleza pe care câțiva labradori se fugăresc fără grijă. Quinta das Lágrimas e undeva la margine, departe de studenții care urcă pieptiș spre Universitate, de restaurantele cuibărite la colțul stradelor late cât brațul, de biserica romanică postată în piața centrală. Gazonul

vălurit are o împletitură de plasă, un brâu transparent prin care se văd cinci jucători de golf rezemați în crose. Un drumeag neîngrijit dă ocol terenului și duce la o gheretă unde un paznic somnolent ascultă radioul. În spatele gheretei stăpânește umbra. Cine ajunge aici scapă de vipie și poate să-și tragă sufletul pe una dintre băncile străvechi, palimpseste ale iubirilor scrijelite stângaci și febril în piatra silită să îndure.

*As filhas do Mondego a morte escura
Longo tempo chorando memorarao,
E, por memória eterna, em fonte pura
As lágrimas choradas transformarao.
O nome lhe puserao, que inda dura,
Dos amores de Ignez, que ali passarao.
Vede que fresca fonte rega as flores,
Que lágrimas são água e o nome Amores!*

Acest memento decupat din *Lusiada* îi întâmpină pe turiștii care ajung la Fonte das Lágrimas. Versurile vorbesc de o tânără de viță nobilă și de dragostea ei sugrumată. Astăzi Coimbra râde, uriașul sequoia de lângă Fonte dos Amores se lasă mitraliat de blițuri, iar pădurea de bambus de alături pare un rastel de nuiele. Dar când soarele intră în nori, piatra în care a fost săpată amintirea dramei se întunecă aidoma unui chip de mireasă părăsită. În liniștea pe care n-o destramă nimeni, oftatul poetului se întâlnește cu țipătul de ciută săgetată al tinerei.

*Și ale lui Mondego mândre zâne
I-au plâns pieirea peste văi și șes...
Și lacrimile lor, din vremi bătrâne,
Într-un curat izvor s-au fost ales...
Al cărui nume până azi rămâne:
„Izvorul dragostelor lui Inès“,
Purtându-și printre flori nestinsul dor,
Cu apa – lacrimi, numele – Amor!... **

E o poveste ciudată, cu accente sălbatice. Un poem crud dintr-o lume așijderea. Un testament îngropat la o margine de oraș, lângă un heleșteu în care nu se mișcă nimic. E o poveste pe care cei care au găsit-o în cărți o spun mai departe cu sprâncenele unite în circumflexul neîncrederii sau cu mâna la gură în fața grozăviilor de demult. Unii cred că totul a fost o scorneală hrănită de setea noastră de sânge. Alții invocă hârțoage îngălbenite de timp, în care faptele sunt transcrise până la ultimul detaliu. Dar toți sunt de acord că Inès și Pedro, care acum își dorm somnul veșnic de o parte și de alta a transeptului din mănăstirea Alcobaça, au făcut curtea Portugaliei să se cutremure din temelii.

* Camões, *Lusiada*, tr. Aurel Covaci, Minerva, București, 1977 (n. a.).

PARTEA ÎNTÂI
Misera e mesquinha

Gureșenia se stinse după ce tăișul cuțitului de argint lovi de câteva ori buza pocalului. Curtenii se uitară cu priviri apoase spre capul mesei, parcă mirați de întrerupere. Unul se șterse la gură cu mâneca brodată a cămășii, altul termină de mestecat pe furiș dumaticatul de carne friptă, al treilea trase o dușcă de vin. Ce-o avea să le spună stăpânul de data asta? În cincisprezece ani de domnie, Afonso al IV-lea luase parte la puține ospete și ținuse rareori discursuri de îmbărbătare înaintea luptelor. Al șaptelea rege al Portugaliei și Algarvelor, urmașul lui Dinis, slăvit fie-i numele, era un oștean aspru și un om dintr-o bucată. Floricelele retorice îl plictiseau, melodramele susurate de baladiști îl lăsau rece. Prefera zăngănitul armurii și scrâșnetul spadei. Trăia într-o lume unde intriga se țesea în fiecare ungher, iar trădarea ajunsese monedă curentă. Veloso da Cunha, cronicarul care-l numise pentru prima dată *O Bravo*, Viteazul, povestea și azi, cui avea timp să-l asculte, cum împlânzise Afonso din priviri un leopard primit în dar de la un curtean dornic să i se vâre pe sub piele.

— Ne vin vești din Castilia. Constancia, fata lui don Juan de Peñafiel, ajunge la noi peste o săptămână. O însoțesc zece nobili și o sută de soldați înarmați până-n dinți. Aduc cu ei douăzeci de catări încărcăți cu daruri și trei cai pursânge arabi. Trebuie să-i primim cum se cuvine.

Câțiva meseni murmurară aprobator, pe când ceilalți tăcură, așteptând noi explicații. Bănuiau ce avea să urmeze, dar voiau s-o audă din gura regelui. Sosirea Constanciei de Peñafiel nu putea să însemne decât un lucru: prințul Pedro, armăsarul focos care își schimba ibovnica o dată la două săptămâni, avea să fie dresat, înșeuat și închis în colivia însurătorii. „În manejul menajului“, cum spusese chicotind poetul Jesualdo Miñambres într-un colț de tavernă, imediat după ce-i ajunsese la urechi zvonul despre Constancia și iminentul ei măritiș. Adio giugiulele toride prin hambare, în poduri neaerisite sau la umbra sălciilor ce plângeau peste Mondego. Adio brunete ciufulite prin căpițe de fân. Adio nopți încinse de mirosul animalelor întăritate. Iubărețului i se pregătea o nuntă care să catifeleze, pe cât se putea, relațiile dintre Portugalia și Castilia.

— A sosit vremea să judecăm cu mintea, continuă regele. Dumnezeu mi-e martor, am făcut destule lucruri pe care n-aș fi vrut să le fac. M-am dus la Óbidos să cad la-nvoială cu Smintitul. I-am dat-o pe fica noastră de soție cui n-o merita. I-am lăsat pe nobili să vâneze căprioare pe domeniile regale. Încă o rușine în văzul lumii n-are cum să strice. Constancia o să-mi

fie noră. Știu că lui Pedro n-o să-i placă, dar n-are decât. Sunt treburi de stat, și chiar dacă acum nu-i e capul la ele, o să vină ziua când o să trebuiască să urce pe tron. Portugalia are nevoie de regi așezați, nu de cocoși cu ardei sub coadă.

Curtenii dădură din cap într-o tăcere subalternă, deși unii abia își stăpâneau râsul. Erau tare curioși să-l vadă pe Pedro priponit în atelajul conjugal, alături de o fetișcană pe care nici măcar nu apucase s-o întâlnească. La ce soiuri nevolnice creșteau în Castilia, nu s-ar fi mirat nimeni ca viitoarea infantă să fie o nubilă străvezie, o sperietoare cu leșie în loc de sânge și inima ca o smochină putredă. Dar nu-i puteau spune asta regelui, care se mulțumi să facă un semn nelămurit spre restul mesei, dând de înțeles că n-avea chef să vorbească mai mult și că festinul putea să continue. Mesenii puseră mâna care pe-o ciozvârtă, care pe-un burduf, dar chiar în clipa aceea Felipe Vargas, un asturian pripășit nu se știe cum la curtea portugheză și investit în glumă cu funcția de paharnic, deschise gura și, în loc să dea pe gât, vorbi.

— Trebuia să-l scurtezi de cap pe Smintit când ți s-a ivit prilejul, mărite. Altfel s-ar fi aranjat multe.

Afonso îl fixă cu ochii lui cenușii, în care era greu să citești mânie, blândețe ori nepăsare. Își mângâie bărbuța cu un aer gânditor, dar pe sub masă încleștă pumnul celeilalte mâini și și-l repezi în pulpă.

— Mama ar fi murit de inimă rea, Felipe. Altfel cum crezi că l-aș fi lăsat să scape?

Gura regelui se pungi, ca și cum Afonso tocmai ar fi dat pe gât o poșircă. Amintirea zilei când fusese

silit să facă pace cu fratele său vitreg îl ardea și acum la fel de tare. Pe bastard îl chema tot Afonso, dar curtenii portughezi și oamenii de rând îl știau drept Smintitul. Porecla îi fusese dată chiar de profesorul de scrimă al regelui, care îl văzuse într-un amurg violet pe tânărul cu două vârtejuri în păr vorbind cadavrului unei veverițe în fața unei cortine de leandri. Maestrul se crucise, se ascunsese după colțul unui zid și-și amintise, din cărțile vechi asupra cărora îl prindea somnul noapte de noapte, că istoria întregii lumi, nu doar a Portugaliei, era plină de nerozi, scelerati și cretini – unii chiar de os domnesc.

Însă, cu toate momentele lui de rătăcire, Smintitul era statornic în ura față de fratele vitreg. Iar ura i se preschimbase în dorință de-a ucide când, la moartea lui Dinis, își văzuse rivalul așezat pe tron la Montemor-o-Velho. Mai ales că prima măsură a noului suveran fusese îndepărtarea hotărâtă a Smintitului, pusă să aleagă între secure și surghiun. Afonso Sanches, numit astfel spre a fi deosebit de regescul său frate, alesese exilul și plecase în Castilia fără altă zestre decât praful de pe tălpi, un cal costeliv și un sac cu merinde. Proaspătul rege avusese grijă să-i retragă titlurile și să-i confiște moșiile pe care i le oferise Dinis.

Smintitul începuse să uneltească răsturnarea lui Afonso de îndată ce ajunsese în Castilia. Îmbrobodise câțiva nobili cu făgăduieli mieroase, promisese dregătorii celor care ar fi înlesnit uzurparea și nesocotise sfaturile care îndemneau la supunere. Condusese patru expediții împotriva Portugaliei, fusese înfrânt

de fiecare dată și scăpase viu ca prin minune. La al cincilea atac, fusese prins de oamenii lui Afonso, închis într-un beci umed, prin care vânzoleau guzгани cât capul de cerb, și asigurată că mai avea de trăit cel mult trei zile. Salvarea Smintitului venise de la mama celor doi frați, înțeleapta Elisabeta de Aragón, care-l convinsese cu implorări înlăcrimate pe Afonso să nu-și mânjească mâinile cu sângele unui biet nemernic. Noul rege acceptase, cu condiția ca Smintitul să semneze, sub supravegherea Elisabetei, un tratat de pace redactat în condițiile învingătorului – de fapt, un ordin de restricție în variantă feudală, prin care Smintitului i se punea în vedere că simpla apariție pe teritoriul Portugaliei l-ar fi făcut pasibil de execuție fără judecată.

Nesăbuița fratelui vitreg nu fusese singurul necaz ivit în cei cincisprezece ani de când Afonso stătea pe tronul Portugaliei. Tânăra Maria, primul său copil cu regina Beatriz, fusese tocmită pentru măritiș din rațiuni diplomatice – și împotriva voinței sale – cu un barbar bețiv, arțăgos și brutal. Soțul ei, Alfonso al XI-lea al Castiliei, își dovedise prețuirea încă din noaptea nunții, când, beat criță și indispus de apatia augustului mădular, o lipise pe Maria de peretii iatacului regal și o snopise în bătaie. Afonso prinsese de veste după o săptămână, dar preferase să nu riposteze. Însă când aflase că fiica lui începuse să fie făcută de râș în văzul lumii, iar de două ori chiar plesnită peste față fiindcă îndrăznise să-l contrazică, Afonso își adunase sfetnicii și decisese să pornească război împotriva